

משרתים מכל העולמות

בכפר צועני שתושביו שומעים
מוסיקה חסידית, רוקדים מחול
עכשווי ומשרתים את האצולה
הבריטית - ברק מרשל מחולל
את הפלא ביצירתו החדשה מונגר

יונת רוטמן

יצירתו החדשה של ברק מרשל, *מונגר* (2008), עלתה באוקטובר במסגרת פסטיבל תל אביב דאנס. *מונגר*, לאנסמבל של עשרה רקדנים, הוא הריקוד הראשון שיצר מרשל בישראל לאחר שבע שנות עבודה בארצות הברית. מרשל, יליד ארצות הברית (1969) ובנה של רקדנית תיאטרון-מחול ענבל מרגלית עובד, בא לישראל ב-1994 והחל ליצור ריקודים באופן עצמאי. כבר בעבודותיו הראשונות יצר סגנון מיוחד, שהתאפיין בשילוב בין מחול אתני לשפת תנועה עכשווית. עבודותיו זכו להכרה בפסטיבלים בארץ ובעולם וב-1998 הוא מונה למנהל האמנותי של אנסמבל בת-שבע. הוא יצר כמה ריקודים לאנסמבל וריקוד אחד ללהקת בת-שבע, אבל פציעה קשה ברגל קטעה את פעילותו והוא חזר לארה"ב ב-2001. מאז חדל ליצור ריקודים,

התמקד במוסיקה ובשירה והיה חבר בלהקת כליזמרים. בשנתיים האחרונות עסק גם בהוראת מחול באוניברסיטה בקליפורניה.

הסקרנות שעוררה חזרתו של מרשל טמונה בייחודו כיוצר. ריקודיו של מרשל התאפיינו בזיקה לתרבות המקומית, בעיקר המזרחית, והוא שילב בהם אלמנטים מערביים, מזרח אירופיים, צועניים ועוד. פסיפס זה מאפיין במידה מסוימת את זהותו. מרשל גדל בארה"ב לאם תימנייה ובילדותו הרבה לבקר בישראל. השוני בין התרבות האמריקנית לתרבות התימנית והמשקל השווה שהיה לשתי התרבויות בהתפתחותו כיוצר, הביאו את מרשל ליצור ריקודים שבהם החיבור בין הזהויות נראה טבעי.

לזהות המורכבת של מרשל מצטרפת זווית נוספת: אף על פי שגדל בארה"ב וחי בה מרבית

שנותיו, את עבודות המחול שלו יצר דווקא בישראל. בראיון אתו הוא תיאר את הקונפליקט שבתוכו נוצרים הריקודים: מצד אחד הוא מרגיש שייך לארץ בשל הקרבה שלו למשפחה שגרה בישראל, לחברים ולרקדנים הפועלים כאן. הרקדנים הישראלים, לדבריו, הם מלאי אנרגיה ובתנועותיהם הוא מוצא חום ואנושיות שעוזרים לו לבטא את רעיונותיו. מצד שני, הוא גם מסתכל באופן ביקורתי על הנעשה כאן ובעיקר חש אכזבה לנוכח חוסר ההתעניינות של היוצרים בשורשים האתניים ובבורות שרבים מהם מגלים בעניין זה. הוא מרגיש שבישראל יש צורך להגדיר מהי אתניות וכיוצר הוא מעוניין לחשוף ולחקור את המורכבות של האתניות.

מונגר (מוכר באנגלית) היא יצירה העוסקת בעולמם של משרתים. ההשראה לריקוד באה מהיצירה של המחזאי הצרפתי ז'אן ז'נה (Jean

Genet) *המשרתות* (1949), מהסרט של רוברט אלטמן (Robert Altman) פארק גוספורד (2001) ומסיפוריו של ברונו שולץ (Bruno Schulz). מרשל התעניין בעולמם של אנשים שעובדים במרתף בבית עשירים ואינם יוצאים משם, אבל חרג מהדימוי שאפיין את המשרתים באירופה שבא לידי ביטוי ביצירות שמהן הושפע. בריקוד שיצר יש אמנם מוטיב חוזר של משרת/ת עטויה/ה בגדים שחורים וסינר לבן, שצועקת/ת מדי פעם "Yes Miss Margaret", אבל לדמות זו נוספו "משרתים" אחרים, כמו מלצר מקומי שמגיש אוכל במסעדה, ונערה צעירה ששני גברים המסתובבים לידה מציעים את שירותיה המיניים. בדרך זו נוצרה זיקה בין ה"משרת של פעם" ל"משרת העכשווי" ומושג ה"שירות" התרחב והתייחס גם לתחום "השירותים המיניים". הרחבת המושג "שירות" והחיבור שלו למלצר המקומי גרמו לי לבחון מחדש את יחסי הניצול בין "אדונים למשרתים", כפי שהם משתקפים בחברה שלנו כיום.

המורכבות במונגר באה לביטוי לא רק בדמותו של המשרת. המחול כולל פסיפס של דימויים, שנע בין מזרח ומערב, עבר והווה, אירופה ואסיה, כפר ועיר, מחול אתני ומחול אמנותי ועוד. הריקוד הורכב מכמה "סיפורים" ודמויות שהוצגו בסציונות קטנות שחזרו על עצמן מדי פעם. כל סציונה חשפה תרבות, זמן ומקום שונים. המעברים בין תרבויות, זמנים ומקומות הושגו באמצעות התלבטושות שעיצבו מאור צבר ובזכות המוסיקה, שהורכבה משלל סגנונות: מוסיקה אתנית מזרחית, מוסיקה קלאסית, מוסיקה חסידית, אופרה ועוד.

המעברים מסיפור לסיפור הומחשו בצורה בולטת באופן שבו מרשל עיצב את הדואטים על הבמה. בתחילת המחול הופיעו שני גברים שישבו קרוב זה לזה. שניהם נעלו על רגל אחת נעל עקב אדומה נשית ולבשו יחד מעיל הנעליים והמעיל שלבשו יצרו אשליה שביניהם יש אישה שמפלטטת אתם. הסציונה רווית ההומור העלתה סימני שאלה על "האישה המסתורית" ועל יחסה לגברים. בהמשך שוב העלה מרשל דואט בין שני גברים, אבל באווירה שונה. שני הרקדנים צעקו אחד על השני לצלילי מוסיקה צוענית בלקנית ואחזו בידיהם מיקרופון. הצעקות והתנועות העצבניות הפתיעו את הצופים ועוררו את השאלה אם הסיבה לצעקות טמונה בדואט בין הגברים שנראה בתחילת הריקוד.

לארתור אסטמן ואילנה בלסן (זוג רקדנים שרקדו בעבר בלהקה הקיבוצית) יצר מרשל כמה דואטים, שנשזרו ביצירה. תנועותיהם של השניים באחד מהדואטים היו מאוד רכות וארוכות וגופם הואר בצבעים בגוון קר, שיצרו תחושה של חלום. בדואט אחר הם נכנסו לבמה בגלגול מתוך הבד האחורי, כשברקע נשמעו קולות של מים. אסטמן ובלסן נראו כאילו התגלגלו אל "חוף המבטחים" של הבמה, כשמאחוריהם החזיקו הרקדנים שלל מניפות פתוחות. סציונה הכניסה והריקוד של הזוג, כשמאחוריהם מוצב מעין "Corps De Ballet" של מניפות, העלתה הרהורים על המקורות התרבותיים של המחול ועל הזהות של הדמויות המשתתפות בו. בסציונה המסוימת הזאת נראו השניים כאילו "נולדו מתוך הים". אבל בניגוד לאליק, הגיבור המיתולוגי של משה שמיר, שדמותו בהירת השיער והעיניים ייצגה את הצבר האשכנזי שנולד בישראל מתוך הים התיכון, גיבוריו של מרשל "נולדו" בקצה השני של אותו הים. המניפות הספרדיות בשלל הצבעים רמזו על הזהות הספרדית/הצוענית של הדמויות, שמקורותיה מגיעים מהמזרח ומהמערב.

השימוש בסגנונות מוסיקליים מגוונים מסייע למרשל להרחיב את גבולות הזמן, המקום והתרבות שעולים על הבמה. דוגמה לכך אפשר לראות בצלצולי הפעמון המגוונים שנשמעו ביצירה. פעם צלצל פעמון קטן, שבאמצעותו תקשרו האדונים עם המשרתים; פעם היה זה פעמון גדול, שצלצולו לווה במשב רוח ושהזכיר צלצול של פעמון פרה, שנעה במרחבים הירוקים של הכפר; ופעם נשמע ברקע פעמון גדול וכבד במיוחד, שהזכיר את הצליל שמפיקים פעמוני הכנסייה. כל צלצול מצביע על מרחב אחר, שונה מקודמו, וכל פעמון עורר אותי למציאות אחרת. בעוד פעמוני הכפר יצרו ערגה למקום מרוחק ושלו, צליליו של הפעמון הקטן הזכירו את המציאות שבה מתקיימים יחסים של ניצול. זו מציאות שבה חייו של המשרת כפופים למרותו של האדון, ויכולתו לנוע באופן חופשי פחותה מזו של הפרה בכפר.

חזרתו של מרשל לישראל לאחר שבע שנים לא אכזבה. המחול *מונגר* עורר עניין, סקרנות ורצון לראות את מרשל ממשיך להתפתח כיוצר בישראל. הופתעתי לראות, שלמרות הזמן שעבר הצליח מרשל לשכלל את שפת התנועה שלו, והדבר ניכר בעיקר בקטעים הקבוצתיים. עם זאת, לריקוד יש חיסרון בולט שכנראה נובע

מפסק הזמן הממושך שלקח מרשל. הריקוד מוצף רעיונות רבים מדי, שלעיתים יוצרים גודש על הבמה ומכבידים מאוד על היכולת לקלוט. נראה כאילו בריקוד אחד, שנמשך 45 דקות, ניסה מרשל להכניס את כל הרעיונות שקיננו בו בשבע שנות התיקה.

יש לקוות שהוא ימשיך ליצור באופן קבוע, כך שיוכל לפתח וללטש את הרעיונות ולהקדיש יותר זמן לעריכתם. מרשל – שמחבר את התרבות הישראלית לשורשיה האתניים (המערביים והמזרחיים) וגם מדגיש את הצורך להפוך את המושג "אתני" לישות שיכולה להתקיים בתוך המציאות העכשווית המשתנה – חסר מאוד בנוף המחול בישראל.

יונת רוטמן, בוגרת האולפנה למחול מטה אשר, סיימה בהצטיינות תואר שני בתיאטרון באוניברסיטת תל אביב, שם היא כותבת עבודת דוקטורט העוסקת במחול בישראל. רוטמן מרכזת את מגמת המחול בבית הספר עמקים תבור, מלמדת תיאוריה בסדנה להכשרת רקדנים בגעתון ומשמשת רכזת הדרכה בתחום המחול במינהל לחינוך התיישבותי.

הערות שוליים

¹ במסגרת עבודתו באנסמבל יצר את הריקוד *המרפסת של שושנה* (1998) והעלה שוב את היצירה *דודה לאה* (1995). ללהקת בת-שבע יצר את הריקוד *כשהתרנגול קרא בקול והכלה התעופפה מעל כיכר העיר* (2001).

יונת רוטמן – בוגרת האולפנה למחול מטה אשר, סיימה בהצטיינות תואר שני בתיאטרון באוניברסיטת תל אביב, שם היא כותבת עבודת דוקטורט העוסקת במחול בישראל. רוטמן מרכזת את מגמת המחול בבית הספר עמקים תבור, מלמדת תיאוריה בסדנה להכשרת רקדנים בגעתון ומשמשת רכזת הדרכה בתחום המחול במינהל לחינוך התיישבותי.